

Az osztrák patrónus Magyarországon

Szent Lipót a Szent István Bazilika timpanonjában

„Mindkettő nemes a szó nemes értelmében, az osztrák Szent Lipót és a magyar Szent István. Nem szándékoztak idegen fényben tündökölni, hanem saját maguk akartak világítani” – írta egy osztrák szerző 1742-ben Szent Lipót és István, a két szomszédos ország védőszentjét méltató írásában. Ez a párhuzamba állítás nem véletlen: mindkét államférfinak hasonló politikai-történelmi szerep jutott annak idején. A jó ötszáz évvel ezelőtt szentté avatott III. Babenbergi Lipót őrgróf (1075-1136) a mai Ausztria alapjait teremtette meg, s mint a Habsburgokat megelőző dinasztia kimagasló tagja, mintegy azok uralkodását készítette elő. Józságát tisztelték kortársai is. Ezért vonták bele az 1122-es wormszi konkordátum kidolgozásába is, sőt később állítólag a császári trónt is felajánlották neki, amit viszont nem fogadott el.

Szent Lipótra minden évben november 15-én munkaszüneti nap és egyházi ünnep keretében emlékezik Ausztria, főként pedig Alsó-Ausztria. Ez a tartomány egyébként mindmáig autói rendszámain hordja a hajdani őrgróf alapszíneit: világoskék alapon látni rajtuk az arany színű madarakat.

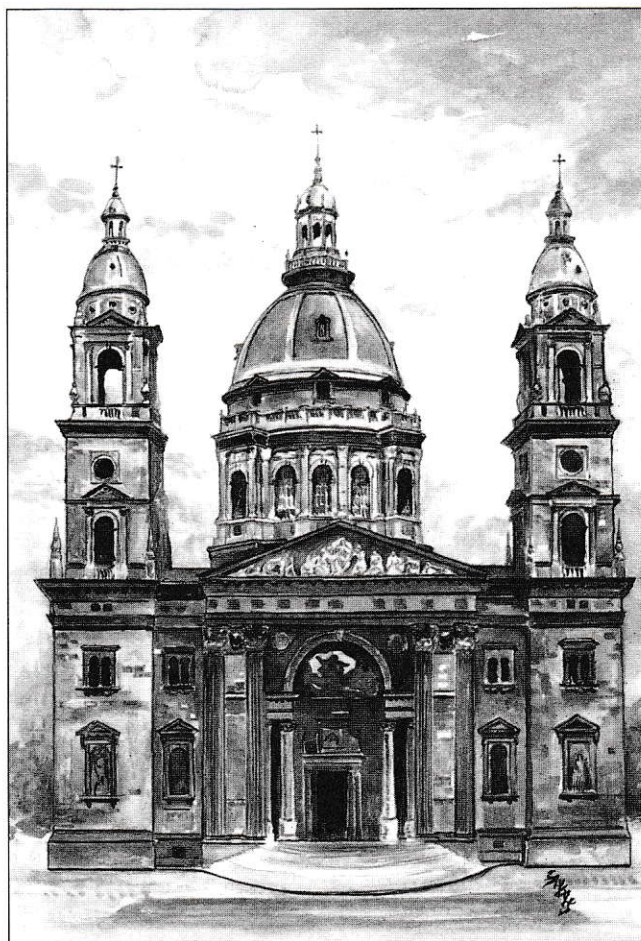
Már a Habsburgokat megelőzve tudta, mit ér egy jó házasság: amellyel még az ellenségből, így az országába rendszeresen be-betörő magyarokból is barátot faraghat. Ezért épült például annak idején Bécsújhelyt a masszív Ungartor, a Magyar kapu. A Babenberg-család három alkalommal került rokonságba a magyarokkal. 1166-ban Lipót (Leopold) egyik fia vett el magyar királylányt, majd Ágnes, II. Babenbergi Henrik lánya ment hozzá III. István magyar királyhoz, 1174-ben pedig V. Lipóthoz adták hozzá II. Géza lányát.

Leopold von Babenberg egyébként kétszer kötött házasságot és tizennyolc gyermeke született. Közülük kettő lett európaszerte híres: Otto von Freising a középkor egyik leghitelesebb történetírója, és Konrad fia, aki salzburgi érsek lett. Leopold több neves osztrák apátság bőkezű támogatójaként is ismert volt. Sokat köszönhet neki Melk, a Bécsi-erdei Heiligenkreuz és a Bécs fölötti Klosterneuburg, ahol ereklyéje méltó helyen, a Verduni oltáron, a középkor egyik legszínvonalasabb zománc-szárnyasoltárán, nyugszik.

Svábok, főurak és hagyományok

Szent Lipótot Magyarországon is tisztelték, ami szorosan összefüggött a török után betelepített németajkú lakossággal, a Habsburg-ház hagyománytisztelővel, illetve a főurak Bécs iránt érzett hűségével.

Magyarországon négy helyen állt, illetve áll még ma is Szent Lipót nevét viselő templom, azaz patrocínium (amelyben minden esztendőben megünneplik a templom védőszentjének ünnepét). Ezek egyikének, egy szükségtemplomnak a története különösen jelképszerű. Ez ugyanis a mai budapesti, belváros-lipót-

városi Szent István Bazilika helyén állt, annak is azon a részén, ahol ma a Szent Jobb kápolna található. A bazilika a kisebb templom lebontása után épült, de a hatalmas, impozáns épület timpanonjában Szűz Máriától egyenlő távolságra mindmáig jól látjuk Szent István és Szent Lipót kő alakját... Azt is tudjuk, hogy Magyarországon a liturgikus utasítások még 1863-ban is kitértek Lipót napjának méltó megünnepelésére. Ezen a napon nálunk is ugyanazokat az olvasmányokat kellett a katolikus templomokban felolvasni, mint augusztus 20-án.

A pesti – jelentős mértékben németlakta – Lipótvárosban évente három alkalommal tartottak országos vásárt: ezek egyike szintén Szent Lipót napjára esett... Erről Bél Mátyás, a híres történetíró is megemlékezett.

A legtöbb írásos nyoma a *budafok-promontori* (ma budapesti XXII. kerület) Szent Lipót Plébániatemplomának van. Az 1950-ig önálló városka egykoron Savoyai Jenő hercegnek, a legendás zentai győzőnek, törökverőnek és mecénásnak volt a birtoka. 1736-ban történt halála után a település örökös híján visszaszállt a császári koronára. Mária Terézia különösen szívén viselte a Promontor gondját, s jelentős ajándékokkal járult

hozzá a megnagyobbított templom 1755 októberében történt felszereléséhez. A vörösmárvány főoltár, a nagyméretű, Bartholomeo *Altomonte*-től származó barokk olajfestmény mind-mind királynői ajándék. Tudjuk, hogy *Altomonte* több hasonló témájú művet festett a ciszterciek megbízásából Ausztriában. Ezek egyike – egy grafika – a budapesti Szépművészeti Múzeum féltett kincse.

A templomot illetve a jóminőségű festményt a Savoyai Társaság közreműködésével nemrégiben sikerült restauráltatni, így egy szép parkban állva uralja a Savoyai Jenő teret s emlékeztet történelmére.

A Duna menti *Süttő* nemrég felújított barokk templomába belépvé szembe tűnnek a német feliratok. Valóban: a hajdani esztergomi érseki birtokon a török idők után német anyanyelvű – osztrák és elzászi – családok telepedtek le. Az osztrákok a feljegyzések és a szóbeszéd szerint elhozták magukkal osztrák plébánosukat és a jól sikerült, Szent Lipótot ábrázoló oltárképet is.

A Pest megyei *Örkény* mai arculata nem sejteti, hogy itt is Lipótról elnevezett templom állt. Pedig így van: a mai alföldi település egykoron – *Grassalkovich* kamaraelnök kegyurasága idején – biztosan szebb időket látott. Az átvonuló török hadak által elpusztított településre viszonylag későn, 1760 után érkeztek német anyanyelvűek. Később császári és királyi gyakorlótér létesült a környéken. Jelentős osztrák katonaság telepedett le. Velük hozható összefüggésbe az 1844/47-ben épített későklasszicista templom névváltoztatása is. Itt – ritkaság az ábrázolások között – féldombormű mutatja be az osztrákok patrónusát.

Szobrok és képek

Szent Lipóttal kapcsolatban több jelentős – sokszor köztereken álló – ábrázolást is említhetünk. Ilyen például *Kollonich* Lipót győri püspök, a korabeli Győr és Magyarország egyik legbefolyásosabb egyházméltósága által a *győri belvárosban* létesített, a török kiűzését ünneplő Mária-oszlopa. *Kollonich*, aki 1695-ben már esztergomi érsek volt, de 1692-től államminiszter és a bécsi kamara elnöke lett, maga is ápolta a Lipót-kultuszt. Azt is tudjuk, jogy a megemlékezés ötlete egyenesen I. Lipót császártól származik, akinek a megbízásából az első hasonló emlékművet 1675-ben Pozsonyban emelték. A teret uraló szoboregyüttesen álló négy szobor között megtaláljuk mind Szent Istvánt, mint pedig Lipótot, akárcsak a pesti bazilika timpanonjában!

A győri Bencés templom előtti Mária-oszlop iskolát teremtett. A katolikus Nyugat-Dunántúl szép műemlékét még nagyobb és impozánsabb követte *Bécsújhelyt* is, ami akkor szintén *Kollonich* püspökségéhez tartozott. Névleg a császár két hűgának egy éven belüli esküvője állíttatta a nagyhatalmú Habsburg-hű püspökkel a mindmáig megcsodált Mária-oszlopot.

A nagy budai pestisjárvány *Budán* is szentek szobrainak felállítására készítette a megrettent polgárokat. Így *Kollonich* sokfelé elérő ténykedésével hozható

összefüggésbe a Mátyás templom előtti, 1710-13 között felállított Szentháromságszobor, valamint az óbudai Zsigmond téri, 1706-ban elkészült, jóval szerényebb utcai szoborcsoport létrehozása is. Ezekre azonban már nem került Lipót-szobor. Valószínűleg azért, mert időközben I. Lipót császár is elhunyt.

Mária Krisztina mosoni birtokán

A mosonmagyaróvári Lipót-szobor szervesen illeszkedik a hajdan volt önálló település múltjába. Óvár 1354-től királyi szálláshely volt, Győrrel vetekedett, ahol később bajor eredetű családok telepedtek le. Az uradalom később Mária Terézia birtoka, majd kedvenc lányáé, *Mária Krisztináé*. Így az sem csoda, hogy Óvár ott még 1932-ben is temettek a kriptában Habsburgokat! A települést felfedezték maguknak a *Wittelsbachok* is, akiknek egyik főhercege ennek a századnak az első felében Óváron szerzett mezőgazdasági diplomát!

A nyugat-dunántúli város óvári városrészben álló templomát Szent Gotthárdról nevezték el, akinek a nevét érdekes módon még a protestáns istenháza is viselte! A három új oltárt 1695-ben szintén *Kollonich* szentelte fel... A konkrét adományozó a Bécshez hű *Hochburg* család volt,

A közeli *Halásziában*, egy korábbi református faluban áll ma a Szigetköz egyik legimpozánsabb temploma. Ez a falu később katolikussá vált, amit a Wolfartoktól, *Harrach* gróftól Mária Terézia kapott meg, majd egészen 1930-ig az osztrák császári család birtokolt. A szobrok elkészítését Mária Krisztina döntötte el. Neki köszönhető az egyik legrobosztusabb kő-Leopold.

A *Hochburg* család udvarhűsége ihletett még két nagyon szép ábrázolást. A nagymúltú *bodajki zárandoktemplomban*, Fejér megyében az osztrák örgróftól kétféleképpen is ábrázolták: egy aranyozott szobra áll a főoltáron, egy másik ábrázolása pedig a bejárati résznél elhelyezett freskón látható.

Az egyik legbájosabb, színes rokokó szobrát *Ürömön*, Óbuda fölött találjuk. A hagyomány szerint a törökkor idején teljesen megsemmisült faluba, részben *Melk* környékéről települtek be. Virágzó, szorgos munkájukat az 1739-40-es pestisjárvány tette tönkre. A feljegyzések szerint csak Budaörsnek volt több halottja, mint *Ürömnek*! Nem csoda, hogy a bízvást könyörgő, újabb betegségekől rettegő hívek a templomocskában is felállították szent Vid és a tizenegyet segítő szobrát. Ennek a kompozíciónak is része a templommakettet tartó, fiatalos, koronás, szakállas örgróf alakja.

A *váci Ferences templomban* a tiszteletet parancsoló, méltóságot sugalló Szent Lipót-kép a háromemeletes oltárkompozíción kapott helyet, mely 1729-ben készült el. Az egytornyú, olaszos templom *Koháry* István országbíró költségén épült, aki *Thököly* örökös rabja volt, de lelkielég mégsem tört meg, s hitét is rendületlenül megtartotta. Összesen harmincezer forintot – akkor hatalmas összeg! – fordított az új templomra. A szobrászok között említik a jónevű *Hebenstreitet*, míg a festő az ismeretlenség homályában maradt.

Tóth Zsuzsanna